

Opiskelijaystävälliset av-kulttuurin oppikirjat

Veijo Hietala: Kuvien todellisuus. Johdatusta kuvallisen kulttuurin ymmärtämiseen ja tulkintaan. Kirjastopalvelu Oy. 1993. 170 s.

Veijo Hietala: Tunteesta teisiin. Johdatusta klassiseen ja uuteen elokuva-teoriaan. Kirjastopalvelu Oy. 1994. 192 s.

Sekä Veijo Hietalan *Kuvien todellisuus* että *Tunteesta teisiin* on tarkoitettu oppikirjoiksi aiheiden parissa parissa aloitteleville. Ensimmäinen on nimensä mukaisesti Johdatusta kuvallisen kulttuurin (pääasiassa elokuvan ja television) ymmärtämiseen ja tulkintaan, jälkimmäinen taas esittelee sekä klassista että uutta elokuvateoriaa.

Kuvien todellisuus käsittelee kuvia ja niiden tulkintaa yleensä. Kirja sivuaa maalaustaidetta aina esihistoriallisista ajoista lähtien, mutta pääpaino on nykyaikaisemmilla kuvan muodoilla: valokuvalla, elokuvalla ja televisiolla. Kuvien sisältöä ja suhdetta todellisuuteen pohditaan muun muassa semiotiikan, realismi vs. konventionalismi -keskustelun sekä narratologian avulla.

Tunteesta teisiin puolestaan esittelee sekä klassista että uutta

elokuvateoriaa aina hahmoteoreetikoista ja Bazinista semiotiikkaan, jälkistrukturalismiin ja genreteoriaan asti.

Molemmat sopivat oppikirjoiksi hyvin. Kummassakin lähdetään liikkeelle suhteellisen alkeista, erilaisten käsitteiden määrittelystä ja ajattelusuuntien esittelyistä.

Kirjojen ulkoasu on helppolukuinen, koulukirjamainen. Taitto on väljää ja teksti on jaettu lyhyehköihin lukuihin, joissa on vielä väliotsikoita sopivin etäisyyksin. Tällä tavoin kirjoitettu teksti on helppo jäsentää ja miellyttävämpi ja kevyempi lukea kuin kolmesataasivuinen, viiteen lukuun jaettu ja tiheällä prantätty opus, jollaisiin opiskelija törmää vähän väliä.

Hietala selviää vaikeatajuistenkin teorioiden esittelystä kunnialla. Semiotiikan tai lacinilaisen elokuvateorian perusteet selviävät lukijalle melko ongelmattomasti. Konkreettiset ja havainnollistavat esimerkit helpottavat ymmärtämistä. Esimerkiksi realistien ja konventionalistien ajattelueroja Hietala havainnollistaa eräällä maalauksella.

Kun realisti näkee maalauksessa heinävankkurit ja olettaa myös muiden tulkitsevan kuvan samoin, konventionalistin mielestä sama kuva saattaisi aivan

yhtä hyvin olla vaaleanpunainen elefantti.

Kuvantutkijan kuvankäyttö

Kuviakin on käytetty antamaan lisätukea ja selityksiä sanoille. *Kuvien todellisuudessa* ne tarjoavat lukijalle paikoin melko paljonkin lisätietoa, kuten esimerkit ikonisesta, indeksisestä ja symbolisesta merkistä. Tosin kuvat olisi ollut parempi sijoittaa sinne, missä asiat selitetään eikä vain lukujen alkuun.

Sen sijaan *Tunteesta teisiin* -teoksessa kuvituksen tarjoamia mahdollisuuksia ei valitettavasti käytetä hyödyksi läheskään niin hyvin kuin voisi. Kuvatestit tarjoavat liian niukasti informaatiota siitä, miten kuva liittyy käsiteltävään asiaan. Niinpä saa sellaisen vaikutelman, että kuvat on valittu vain lukemisen kevennykseksi.

Hyvä esimerkki puutteellisesta selittämisestä on kuva kahdesta hämmästyneen tai kauhistuneen näköisestä lapsesta. Kuvateksti kertoo: "Auteur aidoimillaan. Ingmar Bergmanin *Fanny ja Alexander* vuodelta 1982." Elokuvasta tai sen ohjaajasta ei puhuta itse tekstissä mitään. Lukijalle jää avoimeksi kysymykseksi se, mikä tässä kuvassa on sitä auteuria. Sekö, että

elokuva on omaelämäkerrallinen? Vai näkykö siinä tekijän oma, erityinen ilmaisutyyli? Jos, niin miten se tästä kuvasta välittyy?

Vaikka yksittäiset teoriat ja asiakokonaisuudet Hietala selittää selkeästi, lukujen ja asioiden väliset yhteydet toisiinsa jäävät usein epäselviksi. *Kuvien todellisuudessa* tämä ei haittaa kovinkaan paljoa. Teos pyrkii selittämään niin laajaa aluetta, että tuloksenkin voi olettaa olevan kokoelma erilaisia huomioita kuvista ja niihin liittyvistä asioista.

Sen sijaan *Tunteesta teesiin* saisi selittää hieman selkeämmin teorioiden yhteyksiä toisiinsa ja suhdetta yleisiin elokuvateorian linjoihin. Nyt teksti on silloin tällöin epälooginen. Esimerkiksi, miksi auteur-teoria on osa realistista teoriaperinnettä, jos realismin määrittellään käsittävän etupäässä “näennäisen objektiivista, kertojanäänen häivyttävää ja kaikkitietävää kolmannen persoonan kerrontaa” ja auteur-elokuva on “tekijänsä itseilmausta alusta loppuun”?

Asiat selviävät ilman sivistyssanakirjaa

Kieli on yleisesti ottaen yksinkertaista ja selkeää. Erityisesti *Tunteesta teesiin* erottuu tässä suhteessa edukseen: harvoin saa käsiinsä suomenkielistä elokuvateorian esitystä, jota ei tarvitse lukea koko ajan sivistyssanakirja tai jopa englanti-suomi -sanakirja käden ulottuvilla.

Hietalan itsensä mukaan teokset onkin pyritty kirjoittamaan niin yleistajuisesti, että ne “sopisi(vat) kenen tahansa ku-

vasta kiinnostuneen käteen” tai “yleisesitykseksi kaikille elokuvan harrastajille”. Tässä suhteessa lupaus on kuitenkin hieman liioiteltu. Vaikka teksti on helppolukuista verrattuna moneen akateemisiin teoksiin, kenen tahansa luettavissa se ei kuitenkaan ongelmitta ole.

Joskus joukkoon on eksynyt sanoja, jotka vaatisivat tarkempaa selitystä. Tuskin voi olettaa, että kenen tahansa lukijan sanastoon kuuluisivat esimerkiksi sanat signifiikaatio tai film noir, kun lukionkaan käynyt ei välttämättä tunne edes interaktiivisuuden tai psykoanalyysin käsitteitä. Tekstin vaivaton ymmärtäminen joiltain osin vaatii siis perehtymistä kirjojen käsittelemisiin aiheisiin etukäteen.

“Me” emme ymmärrä

Kaikkein hämärimmäksi jää *Kuvien todellisuudessa* käsite “me”. Hietala puhuu jatkuvasti tästä salaperäisestä kokonaisuudesta: “meillä on usein vahva mielikuva vieraista maista...” tai “olemme tottuneet siihen, että...” tai “aikaisemmin jo mainitsimmekin...”. Jää epäselväksi, keitä kirjoittaja tarkoittaa. Kirjan tekijöitäkö, kuten viimeinen esimerkki antaisi ymmärtää? Mutta niitähän on vain yksi. Lukijotako? Onko siis Hietala yksi heistä? Vai kaikkia maailman ihmisiä? Miten Hietala tietää, miten he maailman kokevat?

Samaan asiaan liittyvä, joskin harvinaisempi ongelma on se, ettei kaikkia englanninkielisiä nimiä ole suomennettu. Silti niiden ymmärtäminen olisi usein olennaista muun tekstin ymmärtämisen kannalta. Esimerkiksi

otsikon “Ideological Effects of the Basic Cinematographic Apparatus” jälkeen teksti jatkuu: “Kuten otsikosta voi päätellä...” Vaikka englanti tuntuukin olevan monelle suomea puhuvalle suorastaan toinen äidinkieli, kaikki eivät kyseistä kieltä näin hyvin hallitse. Suomenkielisen kirjan sietäisi olla suomeksi.

Toinen ongelma esiintyy käsitteiden määrittelyssä ja esittelyssä. Kirjoittaja saattaa käyttää käsitettä muutaman kerran ennen sen selittämistä. Tällä tavoin kirjoitetun tekstin sisältö on vaikea hahmottaa yhdellä lukemalla.

Sanat selviävät kuin dekkarissa

Pahimmillaan käsitteiden määrittelyjärjestys on sekaisin *Tunteesta teesiin* -kirjassa esiteltäessä elokuvateorioita. Lukijan kannalta olisi mielekkäintä kuitenkin teorian kohdalla kertoa ensimmäiseksi, mitä kukin teoria pitää sisällään ja mikä on sen näkökulma elokuvaan. Vasta tämän jälkeen olisi syytä ryhtyä pohtimaan teorian asemaa suhteessa muihin teorioihin tai tarkemmin selvittämään sen historiallisia vaiheita.

Käytännössä järjestys on kuitenkin usein päinvastainen: Esimerkiksi ensin selvitetään auteur-teorian vaikutuksesta ja asemasta Länsi-Euroopassa ja Yhdysvalloissa ja mainitaan pitkä lista erilaisia nimiä. Vasta tämän jälkeen selitetään, mitä tuo auteur-teoria oikein tarkoittaa.

Mira Melakoski